

položaja v pripovedi. Če povzamemo rezultate povedanega, predvsem rezultate analize s stališča prostora in časa pesnitve, ki jih položaj pripovedovalca v glavnem podpira, dobimo naslednjo morfološko shemo *Krsta* (številke pomenijo število kitic in neposredno dogajanje, številke v oklepaju pa časovne zastranitve pripovedi): 4 + (10) + 10 + (10) + 10 + (2) + 7. Kot vidimo, sledi sinhronemu odvijanju pripovedi praviloma diahrona pripoved, v jedru *Krsta* pa se dosledno uresničuje še kvantitativno enakomerno menjavanje diahronega in sinhronega elementa ter hkrati menjavanje prizorišča: (10) + 10 + (10) + 10. Stroga simetričnost ali skladnost razmerij je potemtakem značilna zgolj za osrednji del *Krsta*, v epilogu pesnitve se simetrično organiziranje snovi poruši. Tu imamo najprej nesorazmerno kratko zastranitev v preteklost, v 45. in 46. stanci, ter nadaljevanje in zaključek sinhrona pripovedi od 47. stanice do konca epa. V *Krstu* tedaj ne gre za enopraven, kontinuirano dogajanje na enem prostoru, marveč se v ritmičnem zaporedju menjavajo osrednje dejanje in spremljevalni dogodki, sedanji in retrospektivni pripovedni čas. Ker gre pri tem za več različnih prizorišč in več različnih pripovednih časov, ki skoraj nikoli ne potekajo vzporedno, bi *Krst* lahko označili za pretežno mozaično sukcesivno pripoved. Ta oznaka velja za notranjo konstrukcijo *Krsta*, za njegovo epsko zasnovu, kajti v širokih zamahih izpolnjuje pesnitev tudi lirika bodisi kot opisovanje narave, notranje izražanje ali meditacija. Sprepletенost pripovednih in lirskih prvin, mestoma celo epsko dramatskih, pa pesnitvi oziroma »povesti v verzih« seveda ne more odvzeti njenega temeljnega značaja.

Berta Golob

RTV v Ljubljani

BIOGRAFSKI ROMAN V ŠOLSKE PRAKSI

Le redko se še dogaja, da bi literarne ustvarjalce predstavljali z natančnim naštevanjem biografskih in bibliografskih podatkov. Četudi je bilo to nekoč v navadi in se je ob raznih anekdotah iz ustvarjalčevega življenja pisateljeva podoba plastično vtisnila v učenčev spomin (dr. Fig itd.) in četudi je taka oblika dela še vedno možna in uspešna, se je težišče slovstvenega pouka preokrenilo drugam. Učenci se morajo že dokaj samostojno spoprijeti z literarnozgodovinskim učbenikom, poglavitna skrb pa velja interpretaciji del.

Ob spremenjenih učnovzgojnih poteh se kaže v novi luči tudi biografski (ter avtobiografski) roman. Za določen krog bralcev je bil že od vsega začetka mikavno branje, vendar je pridobil še novo didaktično vrednost, postal je namreč poglavitni vir informiranja.

Med literaturo, ki jo danes učitelj navaja učencem kot pomoč pri samostojnem delu, so tudi umetniške biografije. V učnovzgojni proces jih je mogoče zajeti v obliki skupinske obravnave, učenčevega referata, pri govornih vajah, v debatih uri, kot dejavnost v krožku, kot branje v šolski uri ali zgolj kot informacijo brez obveznosti do dela. Slednje je nedvomno najbolj pasivna oblika animiranja in ji bodo prisluhnili le pravi ljubitelji knjig in pa učenci, ki jih vse, kar je povezano s književnostjo, živo zanima.

V razredu prebran odlomek (najsí že bere učitelj ali učenec) ima to moč, da razgiba frontalno obliko učne ure, hkrati pa osvetli literarnega ustvarjalca iz tistega zornega kota, ki se zdi učitelju najbolj pomemben. Navadno podkrepí njegovo razlago ali pa odpira vidike za novo razmišljanje. V tej vlogi je biografski roman v učnovzgojnem procesu najbolj v navadi, saj so učitelji svojo razlago vedno radi zaokrožili še z odlomkom iz kakęga dodatnega vira, tudi iz biografskega romana.

Večjo zahtevnost terjajo od učitelja in učenca drugi načini dela.

Če rabi biografski roman učencem kot osnova za referat, pomeni, da morajo delo globlje dojeti in ga takó tudi predstaviti. To zahteva že precejšnjo mero oblikovalne zrelosti, nemara pa tudi temeljitejše učiteljeve napotke. Ker mora referat zaokroženo predstaviti problem, mora pisec dobro poznati snov, ki jo oblikuje v novo celoto. Biografsko delo mora predvsem razumeti, sicer ne more o njem razumljivo govoriti drugim. Referati so tudi v osnovni šoli že postali redna oblika dela, čeravno marsikdaj ne zaslužiyo tega imena. Prav biografski roman je lahko spodbuda, da se učenec odloči širše predstaviti delo in ustvarjalca.

Pri skupinski razdelitvi nalog je organizacija učne ure tako specifična, da morajo biti tudi naloge dobro premišljene, sicer ima večji učinek dober frontalni pouk. Celostna predstavitev biografskega romana je dokaj ustrezna tema, primerna tako za višje razrede osnovne kot za posamezne razrede drugih šol. Ta oblika je najbolj zahtevna tudi za učitelja. Brez natančnega poznavanja dela ne more oceniti ne skupine v celoti ne deleža posameznega člana v njej. Delo mora temeljito poznati, kadar se v tako imenovanih debatnih urah razvije pogovor o njem, čeprav je možna tudi taka oblika debate, da se učitelj iz nje izloči kot subjekt, ki problema ne pozna dovolj temeljito. Vendar mora učencem to povedati že na začetku, v debato pa kljub temu lahko posega kot akter v tem smislu, da učenci s tem in onim seznanijo njega, na podlagi te obveščnosti pa že oblikuje tudi sodbe in jim jih posreduje. Povsem razumljivo postaja, da učitelj ne ve vsega in da ni prebral vseh knjig. To pa naj ne bo vzrok, da bi se dosledno izogibal snovi, ki ji v kakem oziru ni kos. Ob biografskih romanih ga učenci brž lahko zalotijo, da mnogih del ni bral; ne gre le za romane o literarnih ustvarjalcih, ampak tudi za dela o drugih osebnostih.

O biografskih romanih se na šoli da govoriti tudi v literarnem krožku in ne nazadnje ob knjižnični dejavnosti. Ne smemo pa zanemariti končnega cilja, ki naj bi ga imelo branje te vrste romanov. Če uvajamo umetniške biografije v učnovzgojni proces nepremišljeno in če zahtev ne prilagodimo dojemljivosti učencev, se lahko zgodi, da bomo z njimi dosegli nasprotno, kot je bil naš

namen. To velja posebno za osnovno šolo, ko učenec ni sposoben dojeti vseh družbenih in drugih silnic, ki jih biografski roman razkriva. Pri zahtevnejših delih velja o njih učence le obvestiti ali jim priporočiti, da preberejo posamezne odlomke (naznačiti strani!). Ob biografskih romanih gre tudi za poglobljanje bralne kulture in za razvijanje bralnih navad. Dovolj je, če mladega bralca o knjigi samo informiramo in mu navedemo vzroke, zakaj naj seže po njej kdaj kasneje. Škoda če bi pozneje do biografskih romanov imeli odklonilno stališče samo zato, ker smo jim jih ob nepravem času vsilili.

Biografske romane naj bi učenci spoznali zato, ker jim celoviteje osvetle ustvarjalca in njegovo delo, kot to more napraviti učitelj, in zato, ker kot umetniško delo zarisujejo pomemben odmevni prostor. Učenci spoznajo v takem delu ustvarjalca tudi kot človeka v odnosu do drugih ljudi in si skušajo o njem oblikovati lastno mnenje. Vendar čaka učitelja tudi glede tega še nekaj knjižne vzgoje; učence moramo namreč navajati na kritičen odnos do dela. Postati morajo tudi sposobni prepoznati zgodovinsko resnico in avtorjev ustvarjalni delež v pripovedi.

Napotek, naj bi šolarji segli po biografskih delih, so že odlomki v Berilih in seznanitev z literarnoteoretsko oznako biografski in avtobiografski roman (7. r.). Ker tovrstno delo bralcu močno razjasni družbene silnice in vsestransko osvetli čas, v katerem je ustvarjalec (umetnik, znanstvenik, izumitelj, politik ...) živel, bi kazalo za šolsko rabo pripraviti izbor odlomkov iz domačih in tujih biografskih (avtobiografskih) romanov.

Matjaž Kmecl

Filozofska fakulteta v Ljubljani

GOSPODJE DEVIN, DOLNIK IN ROVAN

Poglavje iz zgodnje zgodovine slovenskega romana

Današnji slavljeneц Anton Slodnjak je na koncu obsežne literarnozgodovinske predstavitve Vošnjakovega romana *Pobratimi* (1889) v Zgodovini slovenskega slovstva III, Lj. (SM) 1961 na strani 247 zapisal, da je pripoved kljub obilemu kritičnemu zanimanju (Celestin, Mahnič, Lampe) ostala bralcem tistega in poslednjega časa precej neznan »in tudi med literati — Pobratimi — miso zbu-jali zasluženega zanimanja«. Torej bi naj v njih tičala neka vrednost, sklepamo, ki jo mora uveljaviti šele literarna zgodovina. — Na kratko je to vrednost Slodnjak ob drugi priložnosti omenil kot »zavestno približevanje realističnemu slogu« (Slovensko slovstvo, Lj. 1968, 236); tam je oznaka kondenzirana, saj za kaj več, sploh pa za kakšne relativizacije ali razlage zaradi značaja te literarne zgodovine enostavno ni bilo prostora. Večje zanimanje si potemtakem Pobra-